

Anna Pia MAISSEN, *Wie ein Blitz schlägt es aus meinem Mund. Der Illyrismus: Die Hauptschriften der kroatischen Nationalbewegung 1830-1844*, Peter Lang, Bern 1998., 367 str.

Relativno su rijetki monografski prikazi pojedinih važnijih tema iz hrvatske povijesti objavljeni na stranim jezicima, pa svako takvo ostvarenje zaslužuje pozornost hrvatskih povjesničara, posebice ako je riječ o djelu objavljenom na jednoj od svjetskih jezika. Monografija Anne Pie Maissen o ilirizmu *Wie ein Blitz schlägt es aus meinem Mund. Der Illyrismus: Die Hauptschriften der kroatischen Nationalbewegung 1830-1844* u kojoj se temeljni programatski spisi hrvatskog narodnog preporoda smještaju u politički, gospodarsko-socijalni i kulturni kontekst hrvatske povijesti te povijesti Habsburške Monarhije i Jugoistočne Europe jedno je od takvih ostvarenja koje zaslužuje našu pozornost.

U uvodnome dijelu knjige autorica izlaže glavne ciljeve i metodološki pristup. Autoričin cilj pri izradi ovog djela nije bio teoretski istražiti i prikazati jedan nacionalni preporodni pokret nego ponajprije prikazati ilirski pokret na temelju njegovih najvažnijih programatskih tekstova nastalih između 1830. i 1844. godine i pružiti mogućnost zainteresiranom čitatelju koji ne zna hrvatski jezik da stvori vlastiti sud o počecima hrvatskog nacionalizma, što je moguće neovisno o vrijednosnom sudu i interpretaciji autorice. Stoga središnji dio ove knjige predstavljaju po autoričinu sudu najvažniji programatski tekstovi ilirskog pokreta prevedeni na njemački jezik i smješteni u povijesni, idejni, ekonomsko-socijalni i kulturni kontekst. Prema intenciji autorice ova bi knjiga trebala pridonijeti poznavanju jednog važnog razdoblja hrvatske povijesti, ali i potaknuti komparativne povijesne studije nacionalnih pokreta Srednje i Jugoistočne Europe. Pri izboru tekstova odlučujuća su bila dva kriterija: izabrani su programatski tekstovi s promidžbenim ciljem, odnosno tekstovi koji su sadržavali sve bitne aspekte ilirskog pokreta i formulirali njegove ciljeve.

Knjiga se sastoji od dva glavna dijela. U prvome dijelu jednostavno naslovljenome "Uvod" autorica ukratko prikazuje političke, geografske, demografske, gospodarske i socijalne uvjete u kojima je djelovao ilirski pokret ["Die Zeit", 23.-44.] te njegove nositelje, glavne političke i kulturne ciljeve, odnosno vanjske utjecaje na preporodni pokret ["Die illyrische Nationalbewegung (Illyrismus)", 45.-74.]. U drugome dijelu studije, opsegom mnogo većem [75.-350.], autorica donosi šest programatskih spisa hrvatskih preporoditelja na njemačkom jeziku. Riječ je o tekstovima Josipa Kuševića i dr. *De municipalibus iuribus et statutis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae* (Zagreb, 1830.), Ivana Derkosa, *Genius patriae super dormientibus suis filiis, seu folium patrioticum, pro incolis regnorum Croatiae, Dalmatiae, & Slavoniae in excitandum, excolendam linguam patriam studium* (Zagreb, 1832.), zatim o brošurama Janka Draškovića *Disertatio iliti razgovor, darovan gospodi poklisarom zakonskim i budućem zakonotvorcem kraljevinah naših, držan po jednom starom domorodcu Kraljevinah ovih* (Karlovac, 1832.) i *Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und neueste literarische Regeneration ihres Vaterlandes* (Zagreb, 1838.), a niz završavaju tekstovi u dijaloškoj formi: *Mali katekizam za velike ljude Dragutina Rakovca* (Zagreb, 1842.) i *Šta namjeravaju Iliri?* Bogoslava Šuleka (Beograd, 1844.). Prikazujući pojedine programatske tekstove iliraca autorica prvo donosi biografske podatke o autoru i odgovara na pitanja tko je bio autor[i], zašto je napisao tekst i kome ga je namijenio. Pri analizi teksta nastoji odgovoriti na glavna istraživačka pitanja: Na koji način i s kojim argumentima su različiti autori prikazivali zajedničke ciljeve ilirskog pokreta? Uz pomoć kojih sredstava su ih željeli ostvariti? te napokon mogu li se

na temelju izabranih programatskih tekstova utvrditi razlike između stajališta i ciljeva pojedinih autora te sredstava koje za ostvarenje tih ciljeva predlažu pojedini autori, odnosno je li u razdoblju koje obrađuje ova knjiga došlo do modifikacija temeljnih ciljeva ilirskog pokreta i planiranog načina njihova ostvarenja. Autorica zatim donosi cjelovitu verziju svakog pojedinog programatskog teksta u vlastitom prijevodu na njemački jezik, a u slučaju Draškovićeve brošure *Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter* te Rakovčeva *Malog katekizma za velike ljude* autorica je vlastitu intervenciju u postojeći tekst na njemačkom jeziku iz onoga vremena ograničila na modernizaciju pravopisa i pojedinih pojmova.

Autorica je utvrdila da ilirski pokret prema kulturnim ostvarenjima nesumnjivo pripada u krug europskih nacionalnih pokreta, da je imao korijene u prosvjetiteljstvu i njemačkoj romantici koja je na hrvatski preporodni pokret utjecala izravno, ali i posredovanjem slovačkih preporoditelja poput Jána Kollára i Pavela Josefa Šafaříka. S druge je strane ilirski pokret stvorio posebnu, hrvatsku varijantu nacionalno-preporodne ideologije primjerenu hrvatskim okolnostima čiji su ciljevi bili vizionarski, ali su ujedno pripadali i u sferu realne politike. Kulturne i političke ciljeve ilirskog pokreta teško je potpuno razdvojiti pa je pokušaj nacionalizacije kulture u Hrvatskoj u onodobnim okolnostima doveo do politizacije kulture. Kulturni ciljevi ilirskog pokreta u velikoj su mjeri ostvareni u predvečerje revolucije 1848.-1849.: standardizirani hrvatski jezik postao je službeni u Hrvatskoj odlukom Hrvatskog sabora 1847.; osnovana je katedra za hrvatski jezik na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu; književna produkcija na standardnom hrvatskom jeziku bila je relativno velika i zauzimala je važno mjesto u tiskarskoj djelatnosti; premda je nacionalna kultura još uvijek ostala izvan vidokruga širokih društvenih slojeva, hrvatski jezik zauzimao je sve važnije mjesto u svakodnevnoj komunikaciji viših društvenih slojeva; osnovane su temeljne nacionalne kulturne institucije poput nacionalnog kazališta, Matice ilirske, čitaonica te Gospodarskog društva; i, napokon, pokrenuta su publicistička glasila *Novine* i *Danica*, što je po autoričinu mišljenju dugoročno gledano možda bilo najvažnije za širenje nacionalnog jezika i kulture. Politizacijom ilirskog pokreta Matica ilirska, Gospodarsko društvo i čitaonice, prvotno zamišljene kao kulturne i gospodarske institucije razvile su se u parapolitičke organizacije. Politički su se ciljevi pokreta morali donekle zatomiti zbog neprestanog sukoba s Mađarima te zbog straha Habsburgovaca od "Velike Ilirije", ali je južnoslavensko jedinstvo i dalje ostalo idealom ilirskog pokreta i ponovno je dobilo na važnosti 1848. godine.

U sjećanjima hrvatskih intelektualaca ilirizam je ostavio neizbrisiv trag kao magično vrijeme početaka, oduševljenja te neiscrpivih ideja i mogućnosti. Pokušavajući se uživjeti u razdoblje ilirskog pokreta autorica je čitateljima na njemačkom govornom području nastojala prikazati ne samo glavne ciljeve ilirskog pokreta i način njihova ostvarenja, nego i atmosferu hrvatskog preporodnog pokreta koju je parafrazirajući riječi Augusta Šenoa prikazala kao "vrijeme čuda, poezije". U tome je nesumnjivo velika vrijednost ove knjige te u nastojanju da se, po autoričinu mišljenju, najvažniji programatski tekstovi hrvatskog narodnog preporoda približe europskoj stručnoj ali i široj javnosti koja se ne služi hrvatskim, odnosno latinskim jezikom te da se tu javnost zainteresira za teme iz hrvatske povijesti. Zbog svega navedenog ova se monografija može preporučiti i hrvatskim čitateljima, dakako onima s njemačkim jezičnim kompetencijama.

Vlasta ŠVOGER